

BOZKIR HİKÂYESLERİ

EMRAH ECE

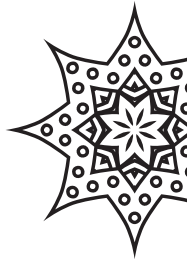

İÇİNDEKİLER

MUKADDİME / 9
Alpların Göçü / 11
Altay Topşuuru Nasıl Doğdu? / 13
Kambarkan Ezgisi ve Kırgız Komuzu Nasıl Doğdu? / 14
Korkut Ata'nın Kopuzu / 15
Yamyam Çukuru / 17
Kazak Dombırası Nasıl Doğdu? / 18
Ayı Çocuk ile Cadı / 21
Ayın Yüzündeki Lekeler / 28
Bekarstan Tayçı Bahadır ve Maktımsuluu / 30
Cadı Kadın Kara Mergen ve Peri Kızı / 32
Doğan Kuşu Neden Küsmüş? / 41
Dolunay ve Güzel Kızın Aşkı / 43
Geyik Kız Buğu / 45
Geyiklerin Koruyucu Anası Kayberen'in Hikâyesi / 47
Ejderha ve Bahadır / 48
Kamır Batır / 50
Kiler Cini Bıçura / 59
Korkak Şamurat / 63
Korkut Ata'nın Ölümüne Çare Araması / 67
Kukla Kız / 70
Kurdun Büyüttüğü Çocuk / 73
Kurdun Çilesi / 77
Kurt İnsandan Neden Kaçar? / 79
Mezar / 83
Öksüzöğlü'nün Sihirli Çiçekleri / 85
Örek (Hortlak) / 90
Seyis Tolubay ve Kırat / 92
Sineklerin Tanrısı / 95

Su Anası ve Değirmenci /	97
Kam, Marangoz ve Terzi /	100
Tivlet Han ve Ulıp Batır /	102
Upır /	105
Üç Avcı ve Orman Ruhu /	107
Üç Tombul Kız ve Cadının Hikâyesi /	112
Yağı Vermez /	114
Isık Göl Nasıl Oluştı /	119
Kökbörü Oyunu Nasıl Doğmuş /	121
Başkurt Bayramı /	122
Kocacaş ve Kayberen /	124
Umırzaya /	128
Lanetli Değirmen /	130
Kedinin Öğretmenliği /	131
Tilki ile Lota Balığı /	133
Deve Nasıl Aldandı? /	135
Üç Akıllı Kardeş /	136
Köle ile Han Kızı /	140
Kurtların Büyüttüğü Alp'in Hikâyesi /	143
Kuşçu Domo'nun Kızı ve Kartal /	145
Şureli /	148
Sançı Bahşı ve Kıdır Bey /	150
Aksak Timur /	151
Keçe Kitap (Kiygiz Kitap) /	152
12 Hayvanlı Türk Takvimi Nasıl Adlandırılmış? /	155
Ölümsüzlük Suyunu Arayan Bahadır /	156
Ural Batır'ın Güneşi İkiye Ayırması /	158
Çoban ve Su Kızı /	160

MUKADDİME

Halk hikâyeleri yoktan var edilemez, sadece yeniden anlatılır...

Alman Grimm Kardeşler 1800'lü yıllarda köy köy dolaşarak topladıkları eski Cermen hikayelerini, şiir ve efsanelerini derleyerek Pamuk Prenses, Kül Kedisi, Rapunzel gibi bugün hemen herkesin bildiği o meşhur hikâyeleri “insanlığa” kazandırdılar ve bu kitabın yazımında bana ilham kaynağı oldular. Neden bizim hikâyelerimiz de bilinmesin ki?

Ben bir akademisyen değilim, ilmî bir çalışma yapmış olma iddiam da yok. Grimm Kardeşler gibi köy köy, oba oba dolaşmadım. Fakat akademik makale ve tezlerdeki, bir kardeşimin deyimi ile “okunmayan makalelerdeki” hikâyeleri okuyup, yeniden yorumladım ve kendi lisanımca anlatmaya çalıştım. Bu hikâyelerin yeniden ve yeniden anlatıldıkça Anka kuşu gibi küllerinden doğacaklarını ve ata yurtlar ile aramızdaki zayıf köprüleri perçinleyeceklerini ümit ediyorum sevgili kaari...

Bu kitaptaki tüm hikâyeleri son okuyucu olarak baştan sonra okumak ve düzenlemek zahmetine katlanan Gülcan Havva Eraslan'a, bu büyük yeteneği(!) keşfedip, bu kitabın ortaya çıkışına önyak olan “editörümüss, kıymetlimiss” “Neuzibillah” Göktürk Ömer Çakır Beyefendi'ye, desteğini üzerimden hiç eksik etmeyen değerli dostum “Son Gulyabani” nam korkucu esnafı Mehmet Berk Yaltırık'a, yazmam için beni yüreklendiren aziz dostum Tamer Sağcan'a, yazmak için kıymetli vakitlerinden çaldığım eşim Zeynep ve kızım Gülnihâl'e, beni Ayarsız dergisinden ve sosyal medyadan takip eden okuyuculara -ki onlar hikâyemin asıl kahramanlarıdır- sonsuz teşekkürlerimle...

ALPLARIN GÖÇÜ

Çuvaşistan

Tarih yazılmadan önceydi...

Altay Dağı'nın çevresinde, Alp ulusu denilen bir dev halkı yaşırdı. Alp ulusunun insanları öyle büyüktü ki bir yumruk vursalar dağın döşünü göçertir, bir tepik vursalar dağı toz ederlerdi.

Zengin bir ulustular, ovalar onların koyun ve at sürüleri ile doluydu. Sığırları bozkırda yürüyünce onların çokluğundan yeryüzü sarsılırdı. Günler, yıllar geçip gitti. Altay, onların kalabalık sürüler oluşturan hayvanlarına yetmez oldu.

Ulu kağanları Alp Baatır, otlakların yetmediğini gördü ve artık göç etmek vaktinin geldiğini düşündü. Tüm Alp boylarını toplayıp büyük kurultay yaptı ve "Eğer atalar yurdunda kalırsak hayvanlarımız tüm Altay'ın otunu bitirecek, bitmez bengü suyunu içip bitirecek," diyerek onlara göç etmeleri gerektiğini söyledi.

Boy beyleri onun kararını doğru bulup onayladılar. Dağ gibi et yığıldı, su gibi kırmızı akıtıldı, Han'ın buyruğu oldu.

Alp Başbuğ o gece, kararının ulusu adına iyi olması için Tanrı'ya yakarmak üzere Altay Dağı'na çıktı. Dualarını bitirip obasına döneceği vakit ulu bir kurt onun gözüne göründü. Gök rengi postu, gök rengi yeleleri vardı ve etrafına kutsal göğün rengine bir ışık saçıyordu.

Kurt, Alp Baatır ile göz göze gelince, insan gibi dile gelip şöyle dedi:

"Ey büyük baatır kişi, Tanrı buyruğudur! Ben yürüyeceğim, sen ise ardıma düşeceksin. Ulusun için tasalanma, bunalma, ardımca gel. Ulusunu koruyup gözetecek, dünyanın sonuna kadar yol göstericisi olacağım."

Alp Kağan ertesi sabah ulusunu topladı. Beş öküzün çektiği kağnılar üzerinde kurulu keçe yurtları yürüdü. Ata-

ların mezarı olan eski yurttan ayrılmanın acısı kadınları ağlattı, bahadırların yüreğine kor düştü; fakat çok geçmeden önlerinde gök rengi ulu kurdu görüp sevindiler. Kurt yürüyünce yürüdüler, durunca durdular. O, üç dünyaya meydan okurcasına uluyunca onunla uludular, kurdun sesi onlar için uran oldu.

Sonunda Alp Kağan gök börünün ardında, Aramaşı Dağı'na kadar halkı ile birlikte geldi. Burası da Altay kadar yeşil otların bulunduğu, serin suların aktığı bir yerd.

Binyıllarca orada yaşadılar ve sonunda diğer insanlar içinde yok oldular. Onların kanının bugün hâlâ Çuvaş Türklerinin damarlarında gezdiğine inanılır.

Çuvaş halk anlatılarında eski çağlarda Alp denilen dev insanların yaşadığından bahsedilir. Derler ki; yeryüzünde yaşayan son Alplar, Çuvaşların ne zaman başı sıkışsa, düşmanlarını dağıtmak için yardım etmişler. Öyle büyük insanlarmış ki; ormanda yürüseler ağaçları çalı diye söküp atar, kayaları parmaklarının arasında toz gibi ufalarlarmış. Bu dev cüsselerine rağmen huyları yumuşak olur, tüm insanlara nezaketle yaklaşırlarmış. Son savaşları Tatar istilasını zamanı olmuş ve bir daha yeryüzünde Alp görülmemiş.

İlk insanlar yeryüzünde türediğinde, Alp çocuğu, onları yeri kazıp tarla sürerken görmüş ve küçük kurtçuklar sanıp cebine koymuş. Eve götürüp annesine “Anne bak küçük kurtlar buldum, toprağı deşip duruyorlardı,” demiş. Annesi ise ona, “Bunlar kurtçuk değil, insan denilen bir mahluktur. Şimdi onları aldığın yere bırak ve zarar verme, çünkü bizden sonra onlar bu dünyada yaşam sürecekler, biz ise yok olacağız,” demiş.

Küçük Alp, insancıkları aldığı yere bırakmış ve hayatı boyunca onlara yardım etmiş.

ALTAY TOPŞUURU NASIL DOĞDU?

Altay Türkleri

Çok çok uzun zaman önce Altay yakınlarında üzerinden tamır suların akıp vadideki nehre karıştığı, yemyeşil iki dağ bulunmuş, bu dağlarda iki bahadır kişi yaşarmış.

İki bahadır kişi, uzunca süre dostça geçinmişler; fakat bir gün aralarına kıskançlık girmiş, çünkü dağlardan biri diğerine göre daha ulu imiş. İkisi birden daha ulu olan dağın kendisinin olduğunu iddia etmeye başlayınca anlaşmazlığa düşmüşler.

İki bahadır, iki dağı birbirinden ayıran coşkun nehrin kenarında oturup şöyle bir çözüm bulmuşlar. Nehir üzerine bir köprü yapacaklar ve bu köprü inşaatı sırasında bir kadından ilk bahseden, ulu dağın sahibi olma hakkını kaybedecekmiş.

Köprü yapımı başladıktan birkaç gün sonra yakınlardaki bir çalılıktan bir çalgı aleti eşliğinde çok güzel bir kadın sesinin jır koştüğünü duymuşlar. Bahadırlardan biri iddiayı unutup “O, üy kiji” (O, kadın!) diye bağırmış. O anda gök gürültüsü ile birlikte köprünün üzerine bir yıldırım düşmüş, yer sallanıp durmuş, sonunda yerde büyük bir yarık açılıp köprüyü de koca nehri de yutmuş.

Bahadırlar dehşet içinde kadın sesinin geldiği yöne koştuklarında, bir kayanın üzerine oturan güzeller güzeli bir kadınla karşılaşmışlar.

Güzel kadın, iki bahadırın yaklaştığını görünce elindeki müzik aletini müthiş bir kuvvetle taşa çarpıp parçalayarak bir anda ortadan kaybolmuş.

Ne olduğunu anlayamayan bahadır kişiler kayanın yanına geldiklerinde parçalanan müzik aletinin izinin tamamıyla net bir şekilde kayaya işlenmiş olduğunu görmüşler. İşte bu izlerden faydalanarak sedir ağacından topşuur denilen telleri at kılından yapılmış çalgıyı icat etmişler.

İşte o gün bugündür Altay’da topşuur çalınır, jır söylenirmiştir.

KAMBARKAN EZGİSİ VE KIRGIZ KOMUZU NASIL DOĞDU?

Kırgızistan

Kambarkan en eski Kırgız ezgisi olarak kabul edilir. Onun ortaya çıkışı hakkında şöyle bir hikâye günümüze kadar gelmiştir.

Derler ki; eski zamanlarda bir hanın Kambarkan adında bir kızı olmuş. Kız büyüyüp yetişmiş. Ay desen ay gibi, güneş desen güneş gibi bir kız hâline gelmiş.

Günün birinde Kambarkan, rüyasında gördüğü bir bahadır kişiye âşık olmuş. Bahadırı bulup onunla evlenemeyince bu dünyada yaşamanın hiçbir anlamı kalmadığını düşünüp durmuş.

Rüyasında gördüğü bahadır da meğer başka bir hanın oğluymuş. O da nicedir Kambarkan'ı rüyasında görüp onu özlemle aramaktaymış. İkisi birbirini arayıp sonunda buluşmuşlar. Ama yazgı bu ya; üç ay sonra hikmetinden sual olunmaz Tanrı, bahadır kişiyi yanına almış. Kambarkan, onun ölümüne dayanamayıp, dağ bayır gezmiş, ormanları dolaşmış ve sonunda evinden yurdundan uzaklaşmış. Yine böyle ormanda dolaşırken ölmüş bir tilkinin bağırsaklarını köknar ağaçları üzerinde gerili bir hâlde bulmuş.

Bağırsaklar o kadar kuruymuş ki dalların üzerine gerili ince teller gibi duruyorlarmış. Rüzgâr estikçe titreşen tellerden güzel sesler geldiğini duyan Kambarkan, bu telleri alarak başka bir köknar dalının üzerine iyice germiş.

Gönlünün sıkıntısını dindirmek ve kaygısını gidermek için telleri tıngırdatarak sesini dinlemeye başlamış.

Böylece Kırgız komuzu ortaya çıkmış ve o gün çaldığı ezgi Kambarkan ezgisi olarak sonraki nesillere bile kalmış. Şimdi bile, Kırgızlar arasında “Küünün Başı Kambarkan” (Ezgilerin başı Kambarkan) diye bir söz vardır.

KORKUT ATA'NIN KOPUZU

Karakalpak Türkleri

Korkut Ata bir gün güzel sesler çıkaran bir müzik aleti yapıp onu halka armağan etmek istemişti. Uzun yıllar nasıl bir alet olması gerektiğini düşünüp sonunda çeşitli ağaçlardan çeşitli şekiller yontmaya başlamış, fakat halkının derdini, neşesini, gönlünden geçen ne varsa anlatabileceği bir alet yapmayı başaramamıştı.

Yıllar böyle geçip giderken yine bir gün, gün boyunca ağaçları yontup onlara şekil vermiş ve yorgun düşmüştü. Bir kenara oturup dinlenmeye başlayınca uyku ile uyanıklık arasında gözüne birkaç şeytan göründü. Şeytanlar ondan yapmaya çalıştığı müzik aletini kendilerine göstermesini istediler.

Korkut Ata yonttuğu ağaç parçasını hemen sakladı ve onları kovdu. Şeytanlar ormana doğru kaçarken Korkut Ata; “Bre bu kavatlar yaptığım şeyi niye bu kadar merak ettiler?” diye düşünüp, onları gizlice takip etmeye başladı.

Ormanın içlerine doğru biraz ilerlemişti ki konuşma sesleri duydu ve hemen bir ağacın arkasına saklanıp dinlemeye koyuldu. Az ileride bir açıklıkta şeytanlar oturmuş söyleşiyorlardı.

Şeytanlardan biri diğerlerine;

“Korkut Ata çalgı için bir alet yapmaya başladı ama henüz nasıl yapacağını bulamadı, tahtaları yontup duruyor. Eğer domuzun süründüğü yabani iğde ağacından yontarak tahta bir gövde yapsa, gövdeyi devenin baş derisiyle kaplasa, sonra kişneyen atın kuyruğundan aldığı telleri taksa, ondan sonra da çölde ya da dağda yetişen kötü kokulu otun suyundan sürse, bir de kuru kabaktan bir köprü yapsa dünyada görülmemiş bir alet olurdu,” demiş.

Bunu duyan Korkut Ata hemen oradan uzaklaşıp işe koyulmuş ve şeytanın anlattığı gibi bir alet yapıp “Bunun

adını kopuz verdim, ozanların elinden düşmesin,” diye du-
ada bulunmuş.

O gün bugün ozanlar kopuz çalarlarmış. Korkut Ata’nın
önceki denemelerde yaptığı diğer müzik aletleri ise başka
sazlara dönüşüp Türk illerine dağılmış.

YAMYAM ÇUKURU

Kırgızistan

Bir Kırgız halk anlatısına göre, Isık Göl'ün güney tarafında, Capek adındaki bir adam Emil adlı oğlu ve Koyçumun adlı torunu ile birlikte yaşarmış. 1916 yılında Kırgızlar Ruslarla çarpışırken bazı Kırgızlar Çin tarafına göç etmek zorunda kalmışlar. Capek de bu kıtlık zamanında Çin'e göç edenler arasındaymış. Capek'in yakın arkadaşlarından biri Çin'e göçmeyip Türkistan'da kalınca açlık kaçınılmaz olmuş, iki çocuğu ve hanımı ile birlikte ölen insanların etini yemeye mecbur kalmışlar. Capek bir gün Çin'den Türkistan'a geri dönüp arkadaşına uğramış, onun yamyamlığa mecbur kaldığını öğrenince üzülmüş; fakat açlıktan ölmesinden iyi olduğunu düşünerek önemsememiş. Capek misafirlik bitip evine dönmek istediğinde, arkadaşının insan etine alışmış çocukları kendisine saldırıp parçalamak istemişler. Capek onlardan güçlkle kaçıp kurtulmuş. Bu olaydan sonra o yöreye "Mıkaaçının Koosu" yani "Yamyamın Çukuru" denilmiş.

KAZAK DOMBIRASI NASIL DOĞDU?

Kazakistan

Jaksılar dastan aytayın, Eveli alla sıyınıp, Ekinşi kemil pirime.

Kulak salıp tındağan Jamandık körmey tiride.

[Dostlar, destan söyleyeyim, önce Allah'a sığınıp, sonra kâmil pîrime.

Kulak verip dinleyen kötülük görmesin hayatta.]

Geçmiş zamanlarda Kazak bozkırının enginliğinde bir Han yaşardı. Han'ın sevgili karısı genç yaşında ölmüş, ondan geriye dünyada sevdiği yegâne insan olarak bir oğlu kalmıştı.

Oğlu büyüdüğünde, ava gitmeyi seven bahadır bir genç oldu. Fakat ne zaman ava gitse, Han bundan huzursuz olur, tek oğlunun başına bir iş gelmesinden korkarak bekler, oğlu avdan döndüğünde onu uyarıp, "Bu tehlikeli işi bırak, bu kadar avlandığın yeter," derdi.

Fakat bahadır oğul, babasının sözünü hiç dinlemedi. Ava gittiği günlerden birinde meşeliklerin arasında bir yaban domuzu gördü. Domuzu tek başına avlayabileceğini düşünüp hiç kimseye haber vermeden ardına düştü.

Akşam olduğu hâlde oğlunun eve dönmediğini gören Han, onun için meraklanmaya başlamıştı. İpek çadırından çıktı, ayaklarını yere vurdu. İpekten örülmüş kamçısını saklattı, nökerlerini oğlunu bulmaları için gönderirken:

"Her kim kötü haberle gelirse, boğazından aşağı erimiş kurşun döktürürüm!" dedi.

Nökerler atlandılar, bozkıra ve dağlara yayıldılar. Oğlanı aradılar. Bahadırı büyük bir ağacın dibinde yere serilmiş hâlde buldular.

Domuz, onun göğsünü sançıp parça parça etmişti. Nökerler hem yürekleri yandığından hem Han'a kötü haber

verecek olmanın korkusundan ağlaşıp yüzlerini yaraladılar, giyimlerini yırttılar.

Yakınlardaki tepelerin yamacında elinden her iş gelen akıllı bir çoban yaşardı. Nökerler bu çobanın yanına geldiler. Han'ın kötü haber getirene vereceği cezayı anlatıp, ondan dertlerine çare bulmasını istediler.

Çoban, onların yardım isteğini geri çevirmedi, geceyi onlarla birlikte geçirip ertesi gün Han'a acı haberi vermeye gideceğini bildirdi.

Gece olduğunda nökerlerin her biri yorgunlukla ateşin etrafında kıvrılıp uyurken, çoban yatmadı. Bıçağı ile bir tahta parçasını oyarak ondan bir müzik aleti yapmaya başladı.

Sabah olduğunda nökerler, ince, kederli ve hazin bir müzik sesi ile uyandılar. Çoban bağdaş kurmuş, kucağında daha önce kimsenin görmediği yeni bir müzik aleti ile oturuyordu.

Bu garip çalgının üzerine ince teller çekilmiş, tellerin altındaki tahtadan yapılma çanağın üzerine yuvarlak bir delik açılmıştı.

Çoban, nökerleri de yanına alarak Han'ın huzuruna çıktı. Han onları gördüğünde çobana sordu:

-Oğlumdan haber mi getirdin?

Çoban "Evet, Han!" dedikten sonra, parmaklarını çalgı aletinin üzerinde gezdirdi. Teller acı bir feryat kopardılar, etrafı şikâyet sesi bürüdü, ses ipek çadıra doldu. Aletin telleri yardım dileyen bir insan gibi yakarıyordu. Han bunu duyunca yerinden sıçrayarak, "Sen oğlumun ölüm haberini getirmişsin! Kötü haberle gelene kestiğim cezayı duymadın mı?" diye haykırdı. Bunun üzerine çoban, "Han, ben sana hiç söz söylemedim. Sana bu haberi şu çaldığım aletin sesi verdi, istersen onu cezalandır," dedi.

Han'ın emri ile dombırayı çobandan aldılar. Gövdesindeki delikten içeri erimiş kurşun döktüler. Böylece çoban, hem kendini hem de nökerleri ölümden kurtarmış oldu.

İşte o zamandan beri dombıra, Kazaklar için sevilen bir müzik aleti olmuştur...

